

BETON

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 74, GOD. IV, BEOGRAD, UTORAK, 30. JUN 2009.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Ilić, Tomislav Marković, Saša Čirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 14. jula

MIXER

Piše: Dragan Nikolić

„NEMA TE VIŠE, MOJ NIŠ-E”

Grad, tranzicija i manevrisanje uspomenama

Početkom dvadesetog veka govorilo se o kolektivnom sećanju kao o vezivnom tkivu svake kulturne zajednice, kao referentnoj tački na osnovu koje članovi zajednice razumevaju stvarnost oko sebe (Halbvaks). Brokmajer (2002) vidi savremenu evropsku kulturu(e) kao „kulturu(e) godišnjica” koja(e) se u velikoj meri oslanja(ju) na simboličke građevine poput spomenika, mauzoleja itd. Podgrevanje kolektivnog sećanja kroz sveprisutne prakse komemoracije, investiranja u spomenike, diverzifikacije muzejskih institucija – jedna je od distinktivnih karakteristika doba u kome živimo.

PREVRATNICI I OSLOBODIOCI U KAMENU

U tranzicijskim okolnostima, u kakvim se danas nalazimo, revitalizacija gradova često igra na kartu retradicionizma, tj. povratka obrascima iz prošlosti sa ciljem da se kulturno-istorijsko nasleđe koje ima vrednost postavi kao konstanta. Sledeći pristup Andreasa Hajsena, koji grad vidi kao tekst a tumačenje aure i karaktera ljudskih naseobina kao čitanje „konglomeracije znakova u prostoru”, redovi koji slede tiču se manevrisanja uspomenama, sećanjima koja izvesna mesta u urbanom tkivu grada Niša pobuđuju kod njegovih žitelja. Kao primer za razmatranje poslužiće premeštanje spomen-česme. Relativno skorije intervencije na ovom objektu i promene značenja koje je spomenik doživeo mogu biti sagledane kao pokušaj menjanja gradskog teksta bez pravog razloga za to.

Čairska česma je podignuta odmah posle Majskog prevrata 1903. godine na današnjem Trgu Kralja Milana (nekadašnjem Trgu oslobođenja) u Nišu. Do Prvog svetskog rata, česma je bila jedini arhitektonsko-skulpturalni spomenik u centralnom delu grada. Česma 1935. godine biva prebačena sa trga u Čairski park, po kojem i dobija svoj naziv. Gradske vlasti dalekih tridesetih premeštaju česmu sa prvobitne lokacije usled pripreme terena za podizanje novog Spomenika oslobodiocima Niša od Turaka, budućeg dela Antuna Augustinčića. Tadašnji ljudi od struke smatrali su da dva spomenika na vrlo maloj razdaljini kvare formu trga. Česma provodi narednih sedamdeset godina u Čairskom parku da bi u leto 2007. godine bila ponovo vraćena u centar grada. Iako mnogo puta vandalizovana na „čairskoj” lokaciji usled činjenice da je osvetljenje, u delu parka u kome se nalazila, bilo vrlo slabo ili nepostojeće, objekat se „saživeo” sa okolnim prostorom i postao jedan od značajnih gradskih markera.

KAKO TO RADE U EVROPI

Identitet gradova i karakter njihovih stanovnika „čitljiv” je preko urbanih predela samih gradova. Na gradove se gleda kao na „teatre sećanja” (Hajsen) – mesta na kojima se realni i imaginarni prostori sreću, tvoreći specifičnu auru svakog pojedinaca-

nog mesta. Pomenuti autor, u svom tekstu „Praznine Berlina”, govori o nemačkoj prestonici kao primeru fuzije različitih kulturnih kodova koncentrisanih na relativno malom prostoru. Poistovećujući ga sa palimpsestom, grad predstavlja materijalni prostor na kome se „nove inskripcije, poluobrisani tragovi pređašnjih dešavanja” mešaju stvarajući višeslojni tekst koji implicira nedovršenost ali u isto vreme omogućava očitavanje pređašnjih preživljenih iskustava onih koji ga naseljavaju.

Svaki kvadratni metar Berlina je natopljen uspomenama na proživljenu istoriju. To je muzej sećanja i ambivalentnih uspomena – od vajmarskih legendi preko olupina Trećeg Rajha do soc-realističkog nasleđa. Berlin se autoru doima kao grad praznina; ne samo onih nastalih kao posledica urbanističkih intervencija posle pada zida koji je delio grad, već kao mesto sa odsustvom značenja i narativa koji su se vezivali za pojedine delove i njegove simboličke strukture.

Sušтина današnjeg grada na Špreji, jednog od najvećih gradilišta u Evropi devedesetih godina prošlog veka, skoro je iscrpljena on-

Anonimus iz Betona

im što taj grad želi da postane – brend koji bi da se proda. Forsira se atraktivnost umesto uklapanja heterogenih društvenih grupacija; brisanje i homogenizacija uspomena umesto njihovog kreativnog očuvanja. Brendiranje s jedne strane i zagušenost uspomenama s druge, praćeni su svesnim zaboravljanjem, uništavanjem ili transplantacijom starih simbola u tematske parkove koji mogu da donesu koji evro više. Fokalna gradska mesta (primer Aleksander-placa) bivaju redizajnirana gubeći svoju intimnu atmosferu. Konačno, ansambl arhitektonskih rešenja u maloj meri korespondiraju sa okolnim urbanim tkivom. Gradske

MIXER

Dragan Nikolić: „Nema te više, moj Niš-e”

antiCEMENT

Aleksandar Novaković: Muk bez krika

ŠTRAFTA

Lamija Begagić: Neprijatelj prelazi livadu!

VREME SMRTI I RAZONODE

Predrag Lucić: Koska, koska, koskica

Miloš Živanović: Dijete Gojko i Kamen mudrosti

BULEVAR ZVEZDA

VULIN, Aleksandar

BLOK BR. V

Đorđe Milović: Kolica

komisije, homogenizujući prostor, svesno menjaju karakter urbanih celina u krajnjoj liniji transformišući identitet čitavog grada.

JEDINA DEBATA: SPOMENIK ILI TUŠ KABINA?

Iako nije nevažan, estetski aspekt premeštanja niškog spomenika ostaje u senci onoga što je sama relokacija proizvela kod građana. I bez sprovedenih istraživanja javnog mnjenja o aktu premeštanja (kako pre, tako i posle), može se konstatovati izvesna zbunjenost povodom samog imena česme kao i oko svrhe premeštanja.

U potrazi za opipljivim izvorima, a koji su nezavisni od ličnog doživljaja premeštanja objekta ili reakcija osoba iz bližeg socijalnog okruženja, osvrnuo sam se na internet forume na kojima su korisnici iznosili svoja mišljenja. Tako, korisnica „ljmarijana” u nizu refleksija o nečistoći u gradu na svom blogu sajta www.zurnalist.org, izražava nedoumice povodom premeštanja česme:

„...I jos nešto da dodam. To je ustvari jedna nedoumica u vezi onog što je nekad bilo česma i pod tim imenom se vodilo u Čairskom parku, pa pošto više nije ličilo ne samo na česmu, nego ni na šta, rešiše da ga prenesu u centar grada. E sad, meni nije jasno koja je sadašnja funkcija ove tvorevine. Da li je to česma, tuš kabina ili još jedna neobična fontana koja unezvereno baca vodu na sve strane?...”

Nekoliko dana kasnije, ista korisnica, reagujući na ostale komentare, donekle preusmerava svoju kritiku nefunkcionalnosti na lošu tehničku izvedenost postupka premeštanja objekta, donekle ublažava prethodno izneseni stav i smatra da je česma ipak „našla svoje pravo mesto” i da to mesto njoj „po svoj prilici pripada”.

Dalje, na svom ličnom blogu, bloger „djole” u unosu pod naslovom „Nema te više moj Niš-e”, analizirajući skorašnje građevinske intervencije u Nišu, iznosi svoje iznenađenje povodom reorganizacije parka i premeštanja česme:

„...Nakon 10 minuta laganog hoda ulazim u čairski park i ostajem u šoku nekoliko minuta (...) Čairska česma je izmeštena u centar grada, tamo gde se nalazila početkom 20.veka, još samo da se sruši gradski stadion...”

Na forumu internet portala „Grad Niš”, korisnik „puppeter”, analizirajući „životni put” česme naposljetku kaže:

„...čini mi se da je ispravljena nepravda vraćanjem česme u centar našeg grada gde je i stajala pre puno, puno godina...”

Posle svega, nameće se pitanje: Šta je česma danas i kakav je

efekat promene gradskog teksta? Da li je njeno ime postalo suvišno jer, česma više nije Čairska. Ili, ona to jeste i dalje, samo na drugoj lokaciji?!

Sjedne strane, korisnica „ljmarijana“ ne vidi funkciju vraćanja spomenika na prethodno mesto, kao što i „djole“ izražava iznenađenje, u krajnjoj liniji i nelagodnost povodom netransparentnosti postupka premeštanja objekta. Suprotno ovome, „ljmarijana“ u kasnijem unosu ipak smatra da je česma našla svoje mesto dok „puppeter“ zaključuje da je ispravljena ranije učinjena nepravda.

Kako stvari stoje, istorijske nepravde u ovom slučaju zapravo nije ni bilo. Pravo mesto spomenika je isto tako diskutabilno. Obimna, trotomna *Istorija Niša* (1983), iako dosta prostora posvećuje razvoju radničkog pokreta u datom periodu, ne pruža puno činjenica osim one da je prvo premeštanje učinjeno zbog izgradnje Augustinčićevog spomenika, jednog od glavnih simbola grada. U *Spomenicima Niša*, knjizi novijeg datuma (2001), navedeni su slični razlozi promene mesta spomenika. Dakle, premeštanju spomenika iz 1935. godine nedostaje ideološka komponenta – u ovom slučaju nije bilo komunista (ili nekih drugih očekivanih aktera) koji bi to sproveli na silu, već je premeštanje imalo tehnički karakter, sprovedeno od samih Srba.

Tužna stavka u celoj priči o „životnom putu“ česme je nepostojanje bilo kakvog natpisa ili table koji bi na današnjoj adresi spomenika sažeto prezentovali činjenice o njegovom *kretanju*, što bi predstavljalo osnov za akumulaciju bilo kakvog istorijskog značenja.

A OD MILOŠEVIĆA – „MILETOVE SUZE“

Vratimo se još jednom na centralni gradski trg, gde danas ponovo stoji ispolirana česma. U međuvremenu, u toku njenog sedamdesetogodišnjeg odsustva, trg se izmenio. Najpre, sama forma trga, o kojoj je vođeno računa, višestruko je promenjena. Značajan je upliv posleratnog urbanizma. Veliki broj starih kuća je porušen i zamenjen modernim zgradama kao što su „Radnički Univerzitet“, hotel „Ambasador“, robna kuća itd. Prokopani su podzemni prolazi. Svakako, ne treba smetnuti s uma veliku mermernu fontanu pastelnih boja, popularno nazvanu „Miletove suze“ (jedan od relikta iz Miloševićevog perioda). Posle toliko godina, na današnjem trgu se pored Augustinčićevog „konja“ mogu naći česma, fontana i ostale dodate socijalističke zgrade. Malo ko bi se složilo da ovakva koncepcija trga ima organski karakter.

antiCEMENT

Piše: Aleksandar Novaković

MUK BEZ KRIKA

Filmsko suočavanje sa istinom o ratovima devedesetih

Obični ljudi, 2008, režija Vladimir Perišić

U ovom po autentičnosti zbivanja gotovo dokumentarnom ostvarenju, siromašnom po replikama i svedenog izraza, okrenutog pre svega mimici koju očitavaju lica protagonista, pratimo sudbinu vojnika Džonija, „guštera“ koji započinje još jedan jednolični dan u kasarni „kockanjem“ kreveta i tankom „marendom“. Mirna atmosfera u vojničkoj kantini prekida se pozivom na pokret i Džonijeva jedinica odlazi u autobus, naoružana bojevom municijom. Ne zna se gde ni zbog čega idu, ali se oseća napetost u sceni u kojoj Džoni dobija zadatak da skloni konja sa puta. Zadatak izvršava oprezno, u strahu od strelca koji možda vreba u žbunju pored drumca. I tu oficir objašnjava koje je zaduženje jedinice: treba pucati uhvaćenom „neprijatelju“ u leđa. Prestrašeni Džonijev otpor, samo verbalan, u rečenici „ja ne mogu“, biva skršen ponovljenom oficirskom naredbom. Brojni zarobljenici bivaju dovučeni na gubilište i Džoni postaje jedan od ubica bespomoćnih žrtava. On puca, isprva oklevajući i čak pokušava da spasi jednog od osuđenih. U tome ne uspeva, a onda prestrašen, zgađen sobom i sluden optužujućim pogledima žrtava, ubija kundakom čoveka koji ne želi da klečeći čeka smrt.

RASKLOPLJENI MEHANIZAM

Pogubljenja su prikazana u maniru filmova Mikloša Janča (najjača paralela je sa Jančovim filmom *Muk i krik*), kao precizni mehanizmi strave, ogoljeni do svoje srži: ne postoji više nijedna parola ili nacionalistička floskula iza koje vojnici mogu da se sklone. Tu su samo oni, isključene savesti i njihove preplašene žrtve. Ljudskost im više ne znači ništa jer su prihvatili, po inerciji, da se priključe vojsci, baš kao i Džoni, i pokore njenim brutalnim pravilima. Rediteljska veština Vladimira Perišića vidi se u radu sa glumcima, mahom naturščicima (osim Borisa Isakovića u ulozi oficira), koji igraju ono što je najteže, „obične ljude“ u ekstremnoj situaciji koja se po svemu sudeći odvija na Kosovu, ali mogla bi lako biti, ako je suditi po uniformama bez oznaka, i na nekom od drugih balkanskih ili svetskih ratišta.

Naime, reditelj je povezao iskustva naturščika sa iskustvima likova u filmu i postepeno ih je uvodio u priču filma pa se vojnici hvataju za deliće prethodnih, neokravljenih života što je očito u sceni u kojoj Džoni i njegov drugar Ivan pričaju o pecanju na koje su išli sa svojim očevima. U njima se javlja refleks normalnosti: oni izbegavaju poglede svojih žrtava, fokusiraju se na sporedne detalje da bi skrenuli pažnju s pokolja, dok Džonija docnije, kao simbol počinjenog zločina, opse da žulj na šaci koji je dobio od repetiranja puške. Menadžment smrti nije sasvim siguran u njihovu efikasnost i zato pristižu flaše rakije namenjene umrtvljivanju njihove svesti. Jedinu otpor koji njih dvojica pružaju svom oficiru je objašnjenje da su umorni kada se od njih traži da, predveče, u neimenovanoj palanci, likvidiraju još jednu grupu koja se nalazi u Domu kulture. Ove nezgrapne zgrade često su pretvarane u sve: od izbegličkih centara i bolnica do zatvora i gubilišta. „Gest umora“ je uzaludan; drugi dželatli će obaviti posao umesto njih. Dok Džoni sedi u provincijskoj

Postavlja se pitanje, da li onda baratanje i prepravljjanje onog što je starije od (cirka) 65 godina odmah upućuje da se čini nešto korisno?

Intervencije u gradskim kontekstima Berlina i Niša naizgled su suprotne: dok berlinske komisije „peglažu“ grad težeći da u prvi plan stave slaganje objekata i urbanizma sa slikom koju grad treba da postigne kako bi se izbegao balast istorije, niška praksa teži da povрати/očuva duh starog Niša. Ipak, primećuje se važna sličnost. Dok nemačka prestonica bežeći od svoje istorije uz pomoć stakla i betona briše tragove, akcije niških gradskih komisija, sa generalnom idejom da se održi duh istoričnosti, vrhune upravo u suprotnim posledicama – brisanju i prekomponovanju gradskog teksta. Usled gubljenja veze sa aktuelnim, spomenik biva „iskorišćen“ za dnevne potrebe, nauštrb simboličkog značenja koje je vremenom poprimio. Drugim rečima, „do grla“ smo u konstruisanju istorije, za čiju svrhu su spomenici više nego zahvalna sredstva, kako bi se u tom procesu sama svakodnevnica i smisao zaboravili.

Sudbina „putujuće“ česme u gradu na Nišavi, verovatno i brojnih drugih simboličkih struktura po gradovima Srbije, posledica je izostajanja smišljenog projekta urbane obnove, kao i bilo kakve javne debate koja bi obuhvatila veliki broj socijalnih i političkih elemenata, vodeći računa o balansu kao i o tome da izvesne tačke u gradu nose pečat vremena koje se ne može promeniti ■

Berlin li je, Niš li je?

kafani a na pedeset metara od njega odjekuju hici, postaje svestan da će kao i ostali u jedinici morati da bude deo „zavere ćutanja“, koja je ostala na snazi do danas.

POSLE ZAVERE

Film *Obični ljudi* odiše univerzalnom atmosferom, koju prikazuje škrtim i jasnim sredstvima: polumrak spavaonice na početku i tmuša koja guta kasabu na kraju filma, devastirane zgrade kao kontrast idiličnom, pitomom krajoliku, hladnoća kasarne i nakaradni plastični stolovi kafane, sve to sugerise svet koji je po svom nehumanom, otrovnom uređenju, nužno izrodio opisani zločin. Sistem briše sećanja na civilni život, ili ga ostavlja u bledunjavim tragovima, dok ljude svodi na poslušne automate, čineći da budu kivni na sve oko sebe, na nedostupne neprijatelje jednako kao i na nemoćno civilno stanovništvo.

Mogućnost da se čini zlo leži u činjenici da je u glave vojnika usađeno objašnjenje da ne ubijaju ljude već životinje u ljudskom obličju. Srodan istorijski primer je praksa pripadnika streljačkih vodova SS koji su u Poljskoj za vreme Drugog svetskog rata hladnokrvno i bez otpora ubijali Jevreje, dok je kod pogubljenja Poljaka dolazilo do oklevanja, nervnih slomova, pokušaja samoubistva, čak i negodovanja jer su ih doživljavali kao slične sebi. Generalno, u filmu je izbegnuto mučiteljsko izivljavanje nad žrtvom koje je često u slučajevima kad žrtva i zlikovac pripadaju srodnim narodima i prikazana je distancirana egzekucija.

*

Prošlo je deset godina od poslednjeg balkanskog rata i nema više opravdanja za pozivanje na još veću istorijsku distancu. Horor zločina mora se osuditi na filmskom platnu, jasno i nedvosmisleno, bez samosažaljive i relativizujuće dimne zavese. *Obični ljudi* je film koji ne predstavlja samo ideološku ili tematsku prekretnicu već i delo osobene, na ovim prostorima netipične poetike. To je delo koje je izbeglo dnevno-političke komentare i pamfletizam, zamenilo teatralnu ekspresiju u korist filmične mimike i postalo snažan reper prema kojem će se ubuduće određivati filmovi sa ovom tematikom ■

BETONJERKA

POLUMESECA

Učenik pretukao profesorku.

To je školski primer nasilja.

Tomislav Marković

BETON BR. 74 DANAS, Utorak, 30. jun 2009.

II

Piše: Lamija Begagić

NEPRIJATELJ PRELAZI LIVADU!

Uvod u BiH (2)

Pet je popodne, ljetno računanje vremena. Dan promjenjiv, kakav u Sarajevu, gradu ukliještenom među olimpijske ljepotice i ljepotane, često osvane. U predgrađu, na livadama obraslim smećem, igraju se dječaci. Na leđima im brojevi i prezimena omiljenih im fudbalera. Umjesto loptom, fudbala igraju praznom bocom Coca Cole. Igra im brzo dosadi, pa sjedaju na metalne prečke, ostatke nekadašnje klupe.

- Sinoć smo razvalili ovu klupu – hvali se Đeko.
- Jeste kurac – skeptičan je Misimović.
- Jesmo, damije mi – poentira Kaka.
Nakon Kakine kletve, Misimović više nema razloga za sumnju. Džamija je ipak džamija, a on bi morao pitati starce da mu dozvole da bude vani i iza deset, jer se tad, očito, dešavaju najzabavnije stvari. I Kaka i njegovi saigrači idu, neka uđe u zapisnik, u osnovnu školu.

Dječak s kojim šetam predgrađem, u slobodno vrijeme moj sin, još ne ide u školu. Trojicu mahalskih sportista susrećemo na povratku iz vrtića. Nemalo iziritirana konverzacijom dječaka, pokušavam misli vratiti na sina i pitam ga kako je protekao njegov dan u vrtiću. Pripremljena sam na nevoljki i šturi odgovor, no, dobijam njegovo ozareno lice i neskriveno ushićenje dok izgovara kako su danas slavili rođendan.

- Čiji rođendan? – pitam.

- Armije – kaže moj sin.

Riječi koje u sebi imaju suglasnik *r* još uvijek ne izgovara tečno, kao i većina petogodišnjaka, pa se još uvijek nadam da nisam dobro čula.

- Arminov? – pitam

- Ne! Armijin! – odgovara mi.

- Slavili ste rođendan Armije? – pitam još jednom, za svaki slučaj, te mi dijete, već na granici nervoze, još jednom klimne glavom. Jeste kurac, rekao bi Misimović, jesmo damije mi, rekao bi Kaka, no, ne kažemo to ni sin, ni ja. A jesu.

Vrijeme radnje je 2009. godina, mjesto radnje je Sarajevo, priča je istinita, iako začudna i iako groteskna. A začudna jeste jer su djeca, četverogodišnjaci i petogodišnjaci iz srednje odgojne grupe, u svom vrtiću u sarajevskom predgrađu, slavili lažni rođendan lažne armije. Da se radilo o igri koja djeci dokazuje da mašta nema granice i da se izmisliti mogu i rođendan i slavljenik a da se svi lijepo zabavimo gaseći svijeće i oblizujući prstiče, ova bi priča bila topla, ljudska i zabavna. Ovako izaziva grč u želucu baš kao prizor trojice mladih fudbalera čiji su životi prokockani već u njihovoj desetoj i koji su još jedino dobri modeli za potencijalnu akciju *Sportom protiv klupa ili Vjero(nauko)m protiv društvene imovine*.

- Je li bilo torte? – pitam, u čudu, pokušavajući u sebi sačuvati sve informacije koje sinu još uvijek ne mogu i ne smijem servirati.

- Nije – odgovara uz smiješak. – Nije to bio pravi rođendan.
- Pa šta ste radili?
- Crtali.
- Šta?
- Armiju.
- Kako se *to* crta?
- Pa tenkove i zastave.
- Koje?
- Šta koje?
- Koje zastave?
- Pa Bosne i Hercegovine.

Ah, da. Bosne i Hercegovine, luda mamu, kako si to mogla zaboraviti. Kako sam mogla zaboraviti da se zemlja zove Bosna i Hercegovina i da ima, ne baš armiju, već Oružane snage. Oružane snage, pak, imaju nekolicinu profesionalnih vojnika i nešto rezervista. Zemlja zvana Bosna i Hercegovina je, Božijom providnošću i međunarodnom preventivnošću, potpuno demilitarizirana (generacija rođena 2004. godine ovu riječ obrađivat će tek u osnovnoj školi, kad nauče izgovarati sva slova, a posebno mrsko *r* koje se u njoj javlja čak dva puta).

Deca su vojska najjača

Jedinstvene oružane snage, već nekoliko puta spominjana zemlja morala je oformiti kao jedan u nizu preduslova za ulazak u NATO i na svom putu ka europskim integracijama. Oružane snage objedinile su dvije dotadašnje vojne formacije: Vojsku Republike Srpske i Vojsku Federacije Bosne i Hercegovine koja je, pak, formirana 1995. godine u Daytonu, od Armije BiH i Hrvatskog vijeća obrane. Te i takve Oružane snage formirane su prvog decembra.

Sad kada znamo sve informacije koje sam sinu svjesno uskratila, vratimo se na dan kada je on slavio rođendan Armije. Iako promjenjiv kakav u Sarajevu, gradu ukliještenom među olimpijske ljepotice i ljepotane, često osvane, dan nije bio decembarski, već aprilski. Proljeće je u ostale dijelove naše hemisfere već stiglo, a skoro će, predviđa se, i u Sarajevo, jer april troši svoj petnaesti dan. Petnaesti je, dakle, potvrdimo još jednom, april i nije rođendan Armiji. Bio je, dok je Armija BiH postojala. Bio je dok Armija BiH nije integrisana u Vojsku Fede-

racije, a ista potom, ponavljanje je majka znanja, u Oružane snage BiH. Bio je, dakle, prije 14 godina. Bio je, dakle, dobro prije nego su se rodili sarajevski Kaka, Misimović i Đeko i daleko prije nego se rodio moj sin, crtač tenkova i zastava.

Moj sin loše crta. Tenk nacrtati ne zna jer u kutiji za igračke nema ništa maskirno, a na računaru još uvijek igra šarene edukativne igrice u kojima uklapa oblike u odgovarajuće kalupe. Oblici su, još uvijek, srce, krug i kvadrat, ne tenk, PAM ili PAT. Izgled zastave, pak, zna jer ga, pored mame i tate, odgaja Javna ustanova Djeca Sarajeva. No, to što zna kako zastava izgleda, ne znači da je zna nacrtati: njegove zvijezde liče na leptire, baš kao što je i zvijezda koju je nekada crtala njegova mama uvijek više ličila na dijete iz Černobilja negoli na zvijezdu. Proslava rođendana Armije stoga mu i nije bila najsretniji dan u životu, jer crtati ne voli. Ipak, ostao je upamćen kao dan kada je naučio da postoji Armija, da ona ima tenkove i da ti tenkovi brane Bosnu i Hercegovinu.

- Kako misliš brane? Od koga?

- Od neprijatelja.

- Ko su neprijatelji?

- Ne znam.

- Kako ne znaš?

- Oni koji napadaju.

- Koga? Bosnu i Hercegovinu?

- Da.

- Ali zašto bi je napali? Šta to ona ima da bi je neko napao?

Dijete sliježe ramenima. Već smo pred kućnim pragom kad se naglo sjeti i kaže da su neprijatelji Bosne i Hercegovine oni koji bacaju smeće po parkovima. Kažem da je to istina, da su takvi neprijatelji svakog živog stvora na planeti, pa tako i u Bosni i Hercegovini, ali da nas od takvih ne brane vojnici u tenkovima. On, moj sin, rođen devet godina nakon rata, misli da ne govorim istinu. Ljuti se i kaže da nas Armija brani od neprijatelja a da su neprijatelji lopovi i zločasti ljudi koji bacaju smeće i ruše klupe. Odšutim priču o nadležnostima, o policiji čiji je to resor i koja, za razliku od vojske, još uvijek, četrnaest godina nakon potpisivanja Daytonskog mirovnog sporazuma, nije jedinstvena. Posebno odšutim dio priče o eko policiji čija bi odgovornost, da takva postoji, trebala biti ti što bacaju smeće i ruše klupe. Odšutim i dio o skrbi za maloljetne delikvente koji u desetoj godini razvaljuju već pominjane klupe. Ponešto od prešućenog možda ću mu ispričati prvog decembra, na dan Oružanih snaga BiH. Možda ću mu ispričati ja, jer u vrtiću neće stići. Dan kratko traje, a valja obilježiti Međunarodni dan borbe protiv HIV/AIDS-a.

Pet je popodne, zimsko računanje vremena. Dan snježan i hladan, kakav u Sarajevu, gradu ukliještenom među olimpijske ljepotice i ljepotane, često osvane. U predgrađu, na snijegom zabijeljenim livadama mrznu se dječaci. Na reverima, kapama i šalovima, imaju crvenu traku. Umjesto da grudvama gađaju prolaznike, dijele im letke i kondome. Za koji dan odlaze na posljednji zimski raspust u osnovnoj školi i ovo im je jedna od zadnjih školskih društveno osviještenih akcija. Srce im je tim punije i lica su im tim ozarenija dok prolaznike educiraju o HIV-u i AIDS-u:

- Rukovanje ne prenosi bolest – poručuje prvi.

- Svako se može zaraziti – dodaje drugi.

- Neznanje je najgora bolest – zaključuje treći.

Moj petoipogodišnjak i ja gazimo kroz prhki snijeg, vjetar nam šiba obraze, umotani u šalove pričamo o proteklom danu.

- Danas smo crtali ove trakice – govori sin i pokazuje na kapu jednog od dječaka.

- Zašto?

- Jer smo opet pričali o Adninom virusu i jer su nam opet doktori pričali o tome kako tre-

bamo biti pažljivi, a teta psihologa nam je opet rekla da zagrljaj ne prenosi bolest i da je Adna naša drugarica bez obzira što ima virus i da nije istina da virus dobijaju samo djeca koja imaju dvojicu tata, jer da je tako imali bi ga i Tarik, i Sara i Andrej, a oni su sasvim zdrava djeca.

Vrijeme radnje je još uvijek 2009. godina, mjesto radnje je Sarajevo, priča je, naravno, fikcija, jer ko bi normalan sirote četverogodišnjake i petogodišnjake iz srednje odgojne grupe smarao teškim pričama o bolesnoj djeci kada im je lakše podijeliti olovke i papire i zadati im da crtaju tenkove.

U zemlji u kojoj vlada Bog i u kojoj se četverogodišnjake i petogodišnjake iz srednje odgojne grupe uči vjeronauku, u zemlji u kojoj se desetogodišnjaci kunu u sakralne objekte, ne uči se o prevenciji i kontracepciji. Vjerujući u kontracepciju, budućnost ove zemlje mogla bi povjerovati da Boga nema jer ljudi sami odlučuju kada će i hoće li imati djecu. Sumnjajući u Boga, budućnost ove zemlje možda bi povjerovala u Djeda Mraza, to mitsko bjelobrado stvorenje koje prošle godine nije pohodilo sarajevske vrtiće, barem ne na 30. i 31. decembar. Ko zna, možda jeste na neki drugi dan, jer u zemlji u kojoj mrtav slavljenik slavi nekadašnji rođendan, moguće je i da Nova godina pada baš u ljeto kad vrtići ne rade i kad su djeca rastrkana po dalekim obalama i plažama.

Ostavimo barem nešto mjesta za sumnju i ne ponovimo na ovome mjestu Misimovićevu već gore citiranu rečenicu ■ ■ ■

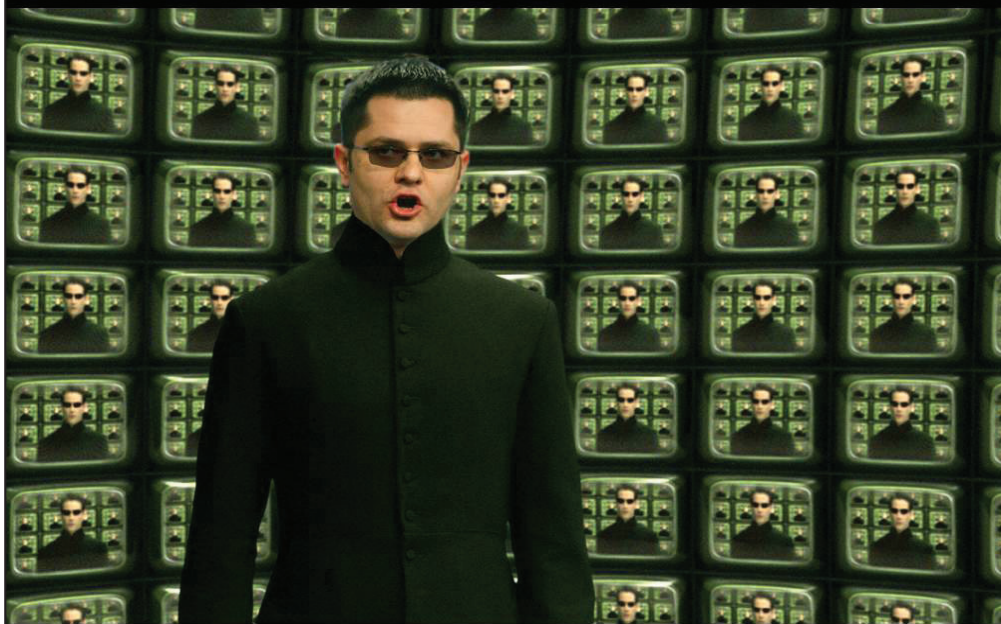
BETON BR. 74 DANAS, Utorak, 30. jun 2009.

(Poslednji) Pozdrav!

Našim budućim academicima, Miru Vuksanoviću i Goranu Petroviću, čestitamo na dobrim rezultatima posle drugog kruga glasanja za učenje u Klub besmertnika i želimo im mirne vojničke dane uz pesmu Miodraga Stanisavljevića „Omarska“.

BETON CeSID

Nije stvar u tome da slomiš Holandiju...

...nego da shvatiš da Holandije nema.

Piše: Miloš Živanović

DIJETE GOJKO I KAMEN MUDROSTI

Hipotetički slučaj

Dijete Gojko krenulo na pijac, vozeći biciklo. Ali je pijac potopila Sava, preko koje odmah počese da dižu Most đenerala. Tako Dijete Gojko bijaše prinuđeno da vozi zaobilaznim putem, veoma zaobilaznim. A taj ti je put Bože sačuvaj i Ništa me ne pitaj. Redom kraj puta krajputaši i sveta mesta, crnjak jedan. Niz drum ti prvo naiđu jedna lakat krivina i jedna grdna gudura, pa druga gadna krivina i druga kršna gudura, i onda, normalno, treća crna krivina i treća mučna gudura. Tri su strašne gudure i tri slepe krivine čekale Dijete Gojka. A ono pedala li pedala, Dijete ti je na biciklo sviklo, a u desnici odlučno steže ceger. I prođe Dijete Gojko prvu krivinu i prvu guduru, i juri Dijete, pa savija i poleže, sve kolenom struže drum, i prođe drugu krivinu i drugu guduru. Al' kad stiže pred treću krivinu, otkinu se kamen sa treće gudure, te pade pred Dijetetovu gumu kramponku. A pade tu i Dijete Gojko. Pa glavom pravo u neki stečak. I na drevnom kamenu ukazaše se reči: Ne tikaj u me, izbušicu ti gume. Tu se Dijetetu nešto desi, te vrisnu: Tražim pomilovanje! Niko od tada ne prođe Desankinim drumom, Bog da joj dušu prosti ■

BLOK BR. V

Đorđe Milović: KOLICA/1

VREME SMRTI I RAZONODE

lirika u toke

Piše: Predrag Lucić

KOSKA KOSKA KOSKICA

(Iz pesmarice dežurnog forenzičara)

Kocka do kocke kockica...
Neću da igram jamba!
Koska do koske koskica:
Od Draže pravim Ramba.

Koska do koske Koskovo,
Svak živ da mrtav legne,
Dobrica sanduk zakovo,
Niko da ne pobegne.

Koska do koske koskica,
Kroz prostor i kroz vreme,
To je, reko bi Dobrica,
Novoga doba seme.

Koska do koske skeleti,
Dobrica samo čeka
Da pterodaktil preleti
Srbiju novog veka.

Kosku do koske koskicu
Srbija svećom traži,
Srbini živ nosi pljoskicu
Mrtvom da zdravi Draži.

Koska do koske, hum po hum,
Bog da mu dušu prosti,
Mozak mu ne pada na um -
U mozgu nema kosti.

BULEVAR ZVEZDA

Piše: Redakcija **Betona**

VULIN, ALEKSANDAR

VULIN, Aleksandar (Novi Sad, 2. 10. 1972), političar sa mилошевићevskim, karadžićevskim i marksističkim pogledom na svet. Po obrazovanju pravnik, po navici političar, neretko – novinar, kolumnista (*Svet, Nacional, Centar, Politika*) i statista u emisijama koje bi da čuju i glas tzv. „druge strane“ (Ključ, Stanje nacije itd.). U dokolici – pisac. Zaštitni znak mu je bila duga kosa, dok je to danas kraća fenirana kosa, bela kragna i zabrinuti pogled. Bio je i ostao politički satelit svih projekata Slobodana Miloševića i Mirjane Marković. Funkcioner SPS-a, zamenik predsednice Direkcije JUL-a. Pošto se pobunio protiv rukovodstva JUL-a nakon izgnanih izbora 2000, Mirjana Marković ga je izbacila iz partije, ali je Vulin osnovao Partiju demokratske levice, koja je juna 2002. godine primljena, zajedno sa Demokratskom socijalističkom partijom Milorada Vučelića, u kolektivno članstvo SPS-a. Pošto se 2006, posle afere „kofer“, razišao sa rukovodstvom SPS-a, neko vreme se vajakao u tabloidnim medijima kako je u *tragično lošim odnosima sa srpskim tajkunima*, i da bi trebalo, po svaku cenu osnovati jednu levičarsku stranku čiji bi on bio lider. U međuvremenu nije zapostavljao ni lepu književnost. U izdavačkoj kući IGAM, u ediciji predviđenoj za „disidentsku“ literaturu Radovana Karadžića (*Čudesna hronika noći; Sitovacija*), objavio je 2004. *Opadanje*, roman o životu Srba legionara, koji u Africi, u pauzi ubijanja, slave Đurđevdan i kolju jaganjce. Nadahnutu recenziju je napisao Aleksandar Dunđerin, budući Vulinov pomoćnik u *Pečatu, listu slobod(a)n(ov)e Srbije*, nesvakidašnjoj sintezi nacionalizma i socijalizma. Na stranicama ovog lista, čiji je direktor Milorad Vučelić a odgovorni urednik sâm Vulin, utočište su našli svi pravovernici SPS-a, DSS radikali, desno krilo DS-a, fakultetska i institutska književna elita *Srbije slobodne od odgovornosti*, restlovi Miličkovog jata i ostalih propalih julovskih firmi. Možda je samo Ljubiša Ristić, braneći esenciju svoje partije, uspeo da sažme naizgled dispartne ideološke predznake Aleksandra Vulina: „On je marioneta koju su instrumentalizovali ljudi koji nikada nisu naročito dobro mislili o JUL-u... On može da radi šta hoće, da pravi 15 partija zajedno sa svojim političkim mentorima, Vučelićem i Jovicom Stanišićem i svima ostalima, ali to nema nikakve stvarne veze sa JUL-om.“ Pored Željka Mitrovića, partijskog kolege, sa kojim je svojevremeno ispraćao komandanta Arkana u Večna lovišta, jedan je od spretnijih kadrovika, koji se vešto prilagođavaju novim okolnostima. Kada je 2008. konačno stigao novac od čudljivih srpskih tajkuna, Vulin je osnovao Pokret socijalista, *borbeni levicu*, nemilice zloupotrebljavajući nasleđe antifašizma i radničkih pokreta, kojih su se sve ostale partije odrekle. Pisanje partijskog programa je, naravno, poverio *jurišniku na nebo* Mihailu Markoviću, garantu izvorne mилошевићevske politike, koji ovih dana doživljava svoju drugu (medijsku) mladost. Pošto je iznenada shvatio da je bolje nositi kratku kosu, Vulin se okrenuo (ranovizantijskoj) estetičnosti u svakom pogledu: napisao je roman *Lepota* (Stylos, 2008), preslikavajući aktuelnu borbu za Miloševićev skiptar na srednjovekovni siže sukobljene braće Stefana i Vukana. Franja Petrinović je povodom tog romana rekao da se u „Vulinovom sugestivnom pripovedanju lepota otvara kao niz dramatičnih pitanja“. Neka od njih su svakako i da li će se Vulin i Dačić pomiriti, kao i da li će biti zaštićena prava Mirjane Marković kad se bude vratila u zemlju. No, verovatno će nam (para)književni komentator *Pečata*, Vasa Pavković, uskoro ponuditi neko validnije tumačenje Vulinovog *paunovog perja* ■